

25% оцінюваних сумує за Україною і планує повернутись, 17,5% вже має польське громадянство або планує залишитись, 7,5% висловили своє незадоволення проживанням в Польщі. Переважна більшість шанує як власну, так і польську мову, хоча деякі з анкетованих після переїзду до Польщі перестали спілкуватись українською мовою.

Мовна поведінка нових емігрантів є цікавою темою і потребує ще більш масштабних та глибоких досліджень, тому вбачається за доцільне продовжити роботу в цьому напрямку та поширити його на трудових емігрантів, які безперечно складають найбільший пласт нової еміграції.

Список використаних джерел:

1. Grabias, S. (2019). *Język w zachowaniach społecznych. Podstawy socjolingwistyki i logopedii*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
2. Sotirov, P. (2011). Wybrane aspekty zachowań językowych Bułgarów zamieszkałych w Polsce. *Śląskie Studia Historyczne*, (17), 245-259.

DOI 10.36074/10.07.2020.v2.19

НАУКОВА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЇ ДОСЛІДНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Чоботар Олексій Васильович

ORCID ID: 0000-0003-4831-9240

канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри германської філології
Донецький національний університет імені Василя Стуса, Україна

Концепція і перші моделі дослідницького університету виникли у другій половині минулого століття, насамперед, в США [1]. У наш час в США існує 260 дослідницьких університетів, у Німеччині – 70, у Великій Британії – 73 [2].

Дослідницький університет слід розуміти як заклад вищої освіти, провідною частиною діяльності якого є дослідницька складова. Ця складова має забезпечувати потужний розвиток у відповідних галузях знань та інтеграцію у світовий науковий простір.

В Україні дослідницькі університети існували від 17.02.2010 до 5.11.2014 року, коли всі відповідні нормативні акти, зокрема «Положення про дослідницький університет» [3], втратили свою чинність через недостатню врегульованість багатьох питань статусу, функціонування і фінансування цих університетів. Наразі ідея створення дослідницьких університетів в Україні знову перебуває на порядку денному. Зокрема, запропоноване нове, удосконалене «Положення про дослідницький університет» [4]. Наукова діяльність в таких університетах має стати пріоритетною і вийти на рівень світових стандартів. Масштабність цього завдання вимагає якомога раніше потурбуватися про кадрове забезпечення дослідницької складової. Зокрема, в даній статті ми пропонуємо для дискусії деякі шляхи підготовки студентів до майбутньої діяльності в умовах дослідницького університету.

Первинна спеціальна підготовка студентів як резерву майбутніх наукових працівників дослідницького університету має здійснюватися вже в перші два семестри навчання (головним чином, через лекційно-практичний курс «Основи

наукових досліджень»). За цей час слід сформувати у студентів знання необхідного загальнонаукового термінологічного апарату і базового термінологічного апарату відповідної науки, розширити уявлення про її основні галузі, навчити розрізняти наукове і побутове мислення, а також розвинути практичні навички використання нескладних загальнонаукових, загальногалузевих (наприклад, загальнолінгвістичних) і спеціальних галузевих (наприклад, спеціальних лінгвістичних) методів виконання дослідницьких дій. Далі, на наступних курсах, наукова підготовка студентів повинна продовжуватися й ускладнюватися у процесі викладання теоретичних курсів з відповідних фахових дисциплін, виконання досліджень, характерних для відповідної науки, складання тезів, підготовки і виголошення доповідей на студентських наукових конференціях, написання курсових і магістерських робіт, участі в наукових гуртках і в роботі студентського наукового товариства тощо.

Наступний рівень наукової підготовки майбутніх кадрів дослідницького університету має складати участь у науково-дослідних групах, в конкурсах наукових робіт, в міжнародних дослідженнях, в стажуваннях і практиках в Україні та за її межами тощо.

І, нарешті, найвищий рівень розвитку і використання наукового потенціалу учасників дослідницького університету має досягатися у процесі планових колективних, групових та індивідуальних досліджень, виконуваних у співробітництві з зарубіжними університетами на вітчизняними освітньо-науковими закладами. Результати досліджень повинні апробуватися і впроваджуватися через підготовку, написання і захист дисертацій, публікацію статей в авторитетних виданнях, участь в проєктах щодо імплементації новітніх ідей і технологій тощо.

Готовність до науково-дослідної діяльності складають не лише знання з профільної галузі науки, а й уміння аналізувати складні явища дійсності. Така готовність має послідовно формуватися у межах спеціальної системи «навчання науки» у відповідному закладі вищої освіти. Ми маємо на увазі, насамперед, наукову складову навчальної роботи студента. Ця складова відбувається і фіксується у двох основних формах – у письмовій і усній.

Коротко розглянемо спочатку особливості реалізації письмової форми. Письмова форма наукової роботи студента здійснюється у двох взаємопов'язаних варіантах, які можна умовно назвати опосередкованим і прямим пізнанням специфіки науки і наукового знання.

Опосередковане пізнання відбувається при опрацюванні друкованих джерел наукової інформації. При цьому студент стикається з такими двома основними видами труднощів: незнайома термінологія, тобто спеціальна лексика певної галузі науки, і складні моделі наукової аргументації.

Термінології треба навчати, головним чином, на лекціях, семінарах та інших видах занять. Другим шляхом доведення до студентів змісту термінів є словники, довідники, глосарії, тезауруси та інші можливі збірки або переліки важливих понять з їх стислими чи детальними визначеннями. Всі ці заходи мають зняти основні труднощі опанування науковим змістом, з якими студент стикається при самостійній роботі з джерелами цього змісту.

Навчання моделей аргументування, що застосовуються в науковій діяльності, має відбуватися також переважно на лекціях і семінарах. Додатковим шляхом можуть бути завдання на розбір, з'ясування і пояснення структури аргументації в різних наукових публікаціях. Основною метою при цьому має бути розвиток у студента бачення сутності наукових публікацій не у простому, лінійному викладі

певної об'єктивної інформації, а в логічному доведенні її істинності і вагомості. Це дуже важливо для становлення наукового мислення студента.

Пряме опанування письмової форми наукової роботи ґрунтується на певних навичках самостійної роботи з науковою інформацією. Це означає, що студентові можна давати завдання на виконання певної письмової наукової роботи (тезів, статті, курсової роботи тощо) лише після того, як він навчився працювати зі зразками цих видів наукових робіт, тобто з їх науковим змістом, структурою, типовою термінологією та аргументацією. Така послідовність навчання написанню наукових тезів, статей, курсових і магістерських робіт створює надійну перспективу для поступового виходу майбутнього фахівця на рівень досягнення фундаментальної науки.

Вся описана вище робота стосовно наукової підготовки студентів, так чи інакше, виконується у закладах вищої освіти України. Проте вона має переважно стихійний характер, бо кожен викладач навчає того, що вважає за потрібне донести до студентів стосовно засад наукового пошуку і його опису. Відтак уявлення студентів про наукову діяльність нерідко залишається фрагментарним, а їх письмові роботи поверховими. Пошук нових, більш оптимальних шляхів вирішення цієї проблеми в контексті ідеї дослідницького університету має привести, на наш погляд, до системного використання спеціальних форм навчання студентів наукової роботи, в цілому, і наукового (академічного) письма, зокрема.

Крім курсів і дисциплін, на яких прямо чи опосередковано може відбуватися навчання науки, в цілому, і наукового письма, зокрема, заслуговує на увагу така форма, як лабораторія наукового письма. Ця форма виникла свого часу в США і зараз щиро розповсюджена у закладах вищої освіти Європи, особливо в університетах Німеччини. Співробітники цих лабораторій надають допомогу студентам і викладачам у створенні текстів наукових робіт у відповідності зі специфічними вимогами до жанру наукового письма. Завдяки цій допомозі якість наукових текстів, виконуваних студентами, значно поліпшується.

У наших умовах можна починати, наприклад, з віртуальної лабораторії наукового письма. Зокрема, така лабораторія створена на порталі факультету іноземних мов нашого університету. Студенти мають змогу звертатися до організаторів цієї лабораторії з таких основних питань:

- уточнення формулювання теми наукової роботи;
- відповідність тексту тезів, курсової, дипломної чи магістерської роботи формальним і змістовим вимогам до таких робіт;
- уникнення плагіату, фактичних і орфографічних помилок тощо;
- констатація достатнього наукового рівня роботи і т. ін.

Слід зауважити, що така лабораторія не призначена для редагування текстів наукових робіт студентів, але, як виняток, такі випадки також можливі.

Таким чином, серед перспективних шляхів формування готовності студентів до наукового письма, а відтак і до наукових досліджень, можна назвати такі:

- навчання наукового письма через опрацювання студентами зразків наукової і навчальної літератури;
- навчання наукового письма через консультації з науковим керівником;
- навчання наукового письма через спеціальні очні і дистанційні курси чи дисципліни, спрямовані, крім всього іншого, на навчання наукової роботи;
- навчання наукового письма через спеціальні центри або лабораторії наукового (академічного) письма.

Найкращий ефект у навчанні наукового письма може дати активне поєднання кількох або навіть усіх цих шляхів. Завдяки цьому, в початковий і наступні періоди

навчання студенти мають опанувати і теоретичний, і практичний аспекти наукової діяльності: з одного боку, навчитися планувати, виконувати і підводити підсумки наукового дослідження, а з другого боку, навчитися коректно, доступно і переконливо фіксувати та описувати результати досліджень в своїх наукових текстах.

Хід, логіка і підсумки виконаного наукового дослідження мають бути відтворені також в усних наукових повідомленнях про дослідження. Під усну форму викладу результатів наукового пошуку підпадають, насамперед, усні наукові доповіді і повідомлення на конференціях. Через те, що усний виклад у наукових доповідях та повідомленнях відбувається на основі письмово зафіксованої інформації, більшість характерних рис наукового письма автоматично переходить із письмової форми в усну. Проте, усна форма має і свої специфічні риси. Доказовість і переконливість тут досягається не лише вербальними засобами, але також і засобами психологічного впливу: інтонацією, мімікою, голосом, риторикою, експресією та ін. Тому, наприклад, значно переконливішим є усне звернення безпосередньо до аудиторії ніж озвучування свого письмового звернення до неї, навіть якщо це буде в обох випадках один і той же текст. Добре відомо, що зоровий контакт та інтонація прямого спілкування при усному зверненні роблять інформаційну взаємодію з аудиторією тіснішою і продуктивнішою.

Навчати студентів першого курсу усної презентації наукових текстів слід, зокрема, через спеціальні вправи, змістом яких є моделювання усного виступу, пробне озвучування тезів з трибуни, критичний розбір змісту і форми усного наукового тексту, оцінка якості усної подачі матеріалу тощо. Об'єктами корекції при цьому мають бути не в останню чергу дикція, інтонація, сила і тембр голосу, міміка, реакція на питання аудиторії, темп викладу, його тривалість і т. ін.

Список використаних джерел:

1. Дослідницький університет в інноваційному суспільстві знань, с. 374-395. Вилучено з http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Klimova/5_4.pdf.
2. Тульчинська, С. О. (2015). Вимоги та критерії визначення статусу дослідницьких університетів в Україні. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, № 1, С. 158-166. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2015_1_15.
3. Положення про дослідницький університет, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2010 р. № 163 - втратило чинність <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/163-2010-%D0%BF#Text>.
4. *Положення про дослідницький університет*. Вилучено з http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT4363.html.